

“ЛОРЕЛЕЙ” ВА “ХУР ҚИЗЛАР”НИНГ БИР-БИРИГА МОНАНДЛИГИ

А. Акбаров, Фарғона ш.

Фарғона давлат университети доценти, Ўзбекистон

ARTICLE INFO.

Калит сўзлар:

Қадрият, адабиёт, шеърят,
“Лорелей” шеъри, “Хур кизлар”
афсонаси..

Аннотация

Ушбу мақолада “Лорелей” ва “Хур кизлар” афсоналарининг бир-бирига монандлиги масаласи ҳақида сўз боради.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2022 LWAB.

Афсонавий Рейн гўзалига бағишланган машхур “Лорелей” (“Lorelei”) (1821) Ҳайнега катта шухрат келтирди, бу шеър халқ қўшиғига айланди. Шоир Лорелейни сирли ҳақиқат эмас, балки жуда гўзал бадий тўқима сифатида тасвирлади.

“Лорелей”нинг немис тилидан рус тилига биринчи таржимаси Каролина Павлова (1839) қаламига мансуб. Кейин А.Майков томонидан рус тилига ўгирилди. Балладани яна кўпгина рус таржимонлари бир неча марта таржима қилишди. 1881йилда нашрдан чиққан “Ҳайне асарлари” да М.Л.Михайлов, 1893 йили чиққан “Қўшиқлар китоби” да Л.А.Мей, 1904 йили чоп этилган Ҳайнрих Ҳайненинг асарлари тўпламида П.И.Вейнберг таржималари жой олди. 1909 йилда “Лорелей”ни И.В.Тхоржевский, яна шу йили таниқли рус шоири А.Блок ҳам таржима қилди.

Кейинги йилларда Ҳайне асарлари қайта таржима қилинди, “Лорелей” ҳам кўп жилдли китобларда ҳар хил муқобилларда чоп этилди. 1934 йилда Саша Черный, В. Гиппиуслар баллада таржимаси устида ишлашди.

В.Левикнинг “Лорелей” таржимаси 1956 йили Александр Дейч таҳрири остида нашр этилган Ҳ. Ҳайне “Танланган асарлар”ида босилган.

Бу мафтункор баллада 1940 йилларда бизнинг диёримизга етиб келди. “Лорелей”нинг Миртемир таржимаси биринчи бўлиб ўзбек китобхонларига тақдим этилди.

Lorelei

Ich weiß nicht, was soll es bedeuten,

Daß ich so traurig bin;

Ein Märchen aus uralten Zeiten,

Das kommt nicht aus dem Sinn.

Die Luft ist kühl und es dunkelt,

Und ruhig fließt der Rein;

Der Gipfel des Berges funkelt
Im Abendsonnenschein.

Die schönste Jungfrau sitzet
Dort oben wunderbar,
Ihr goldnes Geschmeide blitzet,
Sie kämmt ihr goldenes Haar.

Sie kämmt es mit goldenem Kamme,
Und singt ein Lied dabei;
Das hat eine wundersame,
Gewaltige Melodei.

Den Schiffer im kleinen Schiffe
Ergreift es mit wildem Weh;
Er schaut nicht Felsenriffe,
Er schaut nur hinauf in die Höh.

Ich glaube, die Wellen verschlingen
Am Ende Schiffer und Kahn;
Und das hat mit ihrem Singen
Die Lorelei getan.

Лорелейга атаб бир талай ҳам қувноқ, ҳам маҳзун қўшиқлар яратилди, халқ қўшиғи сифатида мароқ билан куйланди.

Яна Лорелейга бағишлаб дурдона суратлар яратилди. Уларда гўзал Лорелейнинг хусн-таровати, олтин сочларини тилла тароқ билан тараш, либослари, унга мафтун ошиқлар, дарё, тўлқинлар, тоғ-осмонлар ўта моҳирлик билан тасвирланган. Бу ҳолат турли рассомларда турлича акс этган, яъни суратларнинг фарқлари бўлиб, улар киши эътиборини ўзига тортади.

Бу тафовутлар тасвирий санъат ва муҳандислик графикаси йўналиши талабаларини (булар 2-босқич иқтидорли талабалари: Набиева Муштарий ва Абдуқодирова Гулбаҳор ва уларнинг бир неча гуруҳдошлари) қизиқтириб қолди. Улар ИНТЕРНЕТдан машхур санъат усталари яратган суратларни юклаб олдилар ва “Иқтидорли талабалар” тўғараги машғулотларида ўрганишди, муҳокама ва тадқиқ қилишди. Тадқиқот натижаларини ўз маърузаларида баён этишди. Лорелей суратлари тақдим этилди.

“Лорелей”га ўхшаш афсоналар бизнинг ўлкамизда ҳам учраб туради. Масалан, Қирғизистон Республикасининг Қадамжой шаҳарчасидан Шохимардон томонга чиқишда ўнг томонида тоғ, чап томонида эса чамаси ўттиз метрлар чуқурликда Шохимардонсой оқади. Илгари йўл жуда тор бўлиб, бир уловга зўрға йўл топиларди. Ҳозир йўл кенгайтирилган бўлиб, икки машина бемалол сифади.

Ёшлигимизда ота-оналар, баъзан дўстлар билан Шоҳимардонга икки уч -кунга дам олиш учун борардик. Шунда “Хур қизлар” тоғининг ёнидан ўтирилди. Онам раҳматлик “Хур қизлар”ни чакиринглар, деб ўзлари бошлаб берардилар. Кейин жўр бўлиб биз ҳам кўшилардик. “Хур қизлар”-у, “Хур қизлар...!” Тоғдан “Хууув...!” деган акс садо келарди. Бу ҳам “Лорелей” га ўхшаш бир афсона. “Хур қизлар”нинг ҳам ўз тарихи бор.

ХУР ҚИЗЛАР

*Ҳаёлим тортади қадим афсона,
Парилар базми-ю, хур қизлар баҳси.
Чўнг олов ёнади қоқ ярим тунда,
Гулхан атрофида хур қизлар рақси.*

*Бу қадим ҳикоят ва ё ривоят,
Жинлар китобида битилган оят.
Ҳар тун гулҳан ёқиб, базм қилармиш,
Ойдан-да гўзалмиш хур қизлар гоят.*

*Сеҳрлаб қўярмиш бир боқсангиз бас,
Кифоя қилармиш лаҳзалик нигоҳ.
Ўз домига тортиб кетармиш абас,
Гулҳан атрофида ўқилиб никоҳ.*

*Ҳар тун бир йигитга келармиш қирон,
Ҳар тун бир йигит бўлармиш қурбон.
Рақс тушиб тонггача хур қизлар билан,
Парилар қўлида берар эмиш жон.*

*Балким бу афсона, балким ривоят,
Эсласам қайгуга чўмаман гоят.
Эй барно йигитлар, жўмард йигитлар
Хур қизлар макрига учмаса, шояд.*

Бу шеър бизнинг илтимос ва қистовимизга кўра шоир ва ёзувчи, “Германия. Қишки дoston” нинг немис тилидан ўзбек тилига бевосита таржимони Аъзам Исмоил томонидан ёзилди. А. Исмоил Қадамжой билан чегарадош гўзал Водил қишлоғида яшайди. Шу сабаб “Хур қизлар” ривотидан хабардор. М. Тоштемиров шеър таъсирида шеър яратган бўлса, А. Исмоил афсонадан илҳомланиб, юқоридаги “Хур қизлар”ни яратди. Яна у Ҳ.Ҳайненинг “Лорелей” балладасини немис тилидан бевосита ўзбек тилига муваққиятли таржима қилган.

Навбатдаги тадқиқотимиз кўшни Тожикистондаги “Чил духтарон” афсонасига қаратилган, чунки бу афсона фикру-зикримизни забт этди.

Адабиётлар:

1. Сафо Очил. Орзулар кўкидаги шафақлар. Тошкент. “Ўқитувчи”. 1993.
2. Тоштемиров Маҳмуд. Биргина сен кам. “Фарғона”. 1998.
3. Heines Werke in fünf Bänden. Erster Band. Gedichte. Aufbau-Verlag Berlin und Weimar. 1970. S. 56.
4. Sobirov, N., & Akbarov, A. (2021, June). GERMAN SCIENTISTS ABOUT THE FERGANA VALLEY. In *Конференции*.
5. Nematjon, S., & Akbarov, A. (2021, August). GERMAN SCIENTISTS ABOUT THE FERGANA VALLEY: <https://doi.org/10.47100/conferences.v1i1.1252>. In *RESEARCH SUPPORT CENTER CONFERENCES* (No. 18.05).
6. Aziz, A., & Shavkat, A. (2022). Aristocrats Sympathetic to Heine. *International Journal of Formal Education*, 1(10), 40-43.
7. Aziz, A., & Shavkat, A. (2022). Symbol of the Paris of Inspiration. *International Journal of Formal Education*, 1(11), 17-20.